

วิธีค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พิเศษ: กรณีศึกษาพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

บันดาล บัวแดง* พัชรินทร์ สิริสุนทร** และทวีศักดิ์ ศิริพรไพบูลย์***

บทคัดย่อ

ภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ พบว่า มีผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เคยถูกค้ามนุษย์อาศัยอยู่จำนวนมาก แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่พิเศษที่ยากแก่การเข้าถึง การค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ภายในจึงเป็นการท้าทายอย่างยิ่ง ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งเสนอแนวทางการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ โดยการศึกษาวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงปริมาณด้วยการสำรวจกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มจากประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 430 คน และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการประยุกต์เทคนิคการสืบสวนควบคู่กับการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้หนีภัยจากการสู้รบที่คัดเลือกไว้จำนวน 27 คน ตามแนวทางสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น

ผลการศึกษา พบว่า การใช้วิธีการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาควบคู่กับเทคนิคการสืบสวนด้วยวิธีการใช้สายลับ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการคัดกรองเบื้องต้น ช่วยให้สามารถค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละได้จำนวน 27 คน ส่วนวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่ผ่านการคัดกรองเบื้องต้น สามารถใช้ในการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกฎหมายได้จำนวน 14 คน และการสัมภาษณ์เจาะลึกซ้ำ ช่วยคัดเลือกเหยื่อการค้ามนุษย์ตามขอบเขตการศึกษาที่จำกัดเฉพาะการค้ามนุษย์ที่มีต้นทางจากพื้นที่พักพิงชั่วคราวได้จำนวน 9 คน ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า การวิจัยที่เชื่อมโยงปัจจัยทางสังคม คุณภาพชีวิต และประเด็นปัญหาด้านการค้ามนุษย์ควรใช้การบูรณาการวิธีวิทยา เพื่อเปิดพื้นที่ใหม่ของการให้คำจำกัดความ การกำหนดประเด็นปัญหา และการค้นหากลุ่มเป้าหมาย เพื่อป้องกันการด่วนสรุปข้อค้นพบ ที่เกิดจากการใช้วิธีวิทยาที่ทำให้ง่าย

คำสำคัญ: การค้ามนุษย์ พื้นที่พักพิงชั่วคราว พื้นที่พิเศษ

* สถานีตำรวจภูธรเด่นเหล็ก เลขที่ 238 หมู่ที่ 3 ตำบลเด่นเหล็ก อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ 53110

อีเมล: kamphang.b50@gmail.com

** คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เลขที่ 99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

อีเมล: patcharins_76@gmail.com

*** คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เลขที่ 99 หมู่ 9 ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

อีเมล: teweesaks@nu.ac.th

Method of Identifying Human Trafficking's Victims in Special Area: A Case of Mae La Temporary Shelter, Thasongyang District, Tak Province

Bandan Buadaeng* Patcharin Sirasoonthorn** and Taweesak Siripornphaibul***

Abstract

There were numerous human trafficking's victims resided in Mae La Temporary Shelter since its special area which was difficult to approach. So, how to search human trafficking's victims in this area was challenged. Therefore, this paper focused the way how to find out human trafficking's victims in this shelter. Mixed methodology was adopted to use including 1) quantitative survey research which population of displaced persons from fighting residing in the shelter aged greater than or equal 15 years old were sampled by using systematic selection method with 430 sample size and 2) qualitative research which applied investigation technique coupling with in-depth interview involving 27 key informants.

The research showed that mixed methodology had efficient for screening human trafficking's victims in Mae La Temporary Shelter. First, victims of displaced persons from fighting and residing in the shelter were selected from social factors including level of quality of life. Second, investigation technique was then applied for deeply identifying the target victims which was covered 27 individuals. These victims were in-depth interviewed by considering Thai law definition and can be reduced into 14 human trafficking's victims. Last these 14 victims were in-depth interviewed again to be classified into 9 victims which were beyond in the scope of research as origin at the shelter. The author suggested that combination among techniques as regarded above accompanying with the integration of social factors such as quality of life is useful for the study. Moreover, we highlighted that the "making too easy methods" is the greatest barrier for social scientists to identify their target group.

Keywords: Human Trafficking, Temporary Shelter, Special Area

* Denlek Police Station, Nampad District, Uttaradit Province 53110, THAILAND.
E-mail: kamphang.b50@gmail.com

** Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Mueng District, Pitsanulok Province 65000, THAILAND.
E-mail: patcharins 76@gmail.com

*** Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Mueng District, Pitsanulok Province 65000, THAILAND.
E-mail: teweesak@nu.ac.th

บทนำ (Introduction)

ประเทศไทยมีพื้นที่พักพิงชั่วคราว (Temporary Shelter) 9 แห่ง เพื่อรองรับผู้หนีภัยจากการสู้รบ (Displaced Persons from Fighting) จากประเทศพม่า โดยจัดตั้งขึ้นใน 4 จังหวัดที่มีชายแดนติดต่อกับพม่า ประกอบด้วยจังหวัดแม่ฮ่องสอน 4 แห่ง จังหวัดตาก 3 แห่ง จังหวัดราชบุรี 1 แห่ง และจังหวัดกาญจนบุรี 1 แห่ง (พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ, 2555) ในจำนวนนี้ พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก มีประเด็นเชิงนโยบายและปัญหาที่หลากหลายน่าสนใจกว่าพื้นที่พักพิงชั่วคราวอื่นอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ 1) เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาพื้นที่พักพิงชั่วคราวทั้งหมดโดยมีเนื้อที่มากถึง 1,150 ไร่ 2) จำนวนผู้หนีภัยจากการสู้รบอาศัยอยู่มากที่สุดจำนวน 8,449 ครอบครัว รวมทั้งสิ้น 45,669 คน โดยแยกเป็นส่วนที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 22,783 คน และไม่ได้ขึ้นทะเบียนจำนวน 22,886 คน (พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ, 2555, ปรีดา พึ่งตระกูลชัย, 2555) 3) ผู้หนีภัยจากการสู้รบอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นและแออัดที่สุดโดยมีค่าความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 1 คนต่อ 1 ตารางเมตร 4) มีประชาชนอาศัยอยู่โดยรอบหนาแน่นที่สุดในรัศมี 10 กิโลเมตร ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน จำนวน 4,920 คน (ที่ทำการปกครองอำเภอท่าสองยางและอำเภอแม่ระมาด, 2553) และ 5) พื้นที่พักพิงชั่วคราวนี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรอบที่ปรากฏชัดเป็นรูปธรรมที่สุด ได้แก่ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร และปัญหาอาชญากรรม (มนตรี กิจวิโรจน์กุล, 2551)

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้จุดประกายให้ผู้วิจัยศึกษาด้วยตนเองเพิ่มเติมเพื่อค้นหาปัญหาและผลกระทบจากการจัดตั้งพื้นที่พักพิงชั่วคราว โดยพบว่า มีปัญหาความมั่นคงทางสังคม (Social Security) เกิดขึ้นจำนวนมากบริเวณชุมชนโดยรอบพื้นที่พักพิงชั่วคราว อันมีสาเหตุสำคัญมาจากการจัดตั้งและคงอยู่ของพื้นที่พักพิงชั่วคราว นั้นหมายถึงวิถีชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบในพื้นที่พักพิงชั่วคราวนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางสังคมของชุมชนด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราวที่ตั้งอยู่โดยรอบ เมื่อศึกษาในทางลึก พบว่า ปัญหาความมั่นคงทางสังคมดังกล่าว คือ ปัญหาการค้ามนุษย์ (Human Trafficking Problem) ซึ่งมีผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ภายในตกเป็นเหยื่อ (Victim) โดยส่วนใหญ่ถูกค้ามนุษย์ในพื้นที่ชั้นใน (Inner Area) อาทิ กรุงเทพฯ สมุทรสาคร เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่า การค้ามนุษย์ที่พบครั้งนี้มีต้นทาง (Origin) จากพื้นที่พักพิงชั่วคราว และมีปลายทาง (Destination) ที่พื้นที่ชั้นในของไทย (Buadaeng, B. and Sirasoonthorn, P., 2010, บันดาล บัวแดง และพัชรินทร์ สิริสุนทร, 2554, บันดาล บัวแดง และทวิศักดิ์ ศิริพรไพบูลย์, 2553 และบันดาล บัวแดง และคณะ, 2556)

พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้ข้อตกลงและเงื่อนไขระหว่างองค์กรระหว่างประเทศที่ให้การสนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภค โดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees/UNHCR) และองค์กร Thai Burma Border Consortium (TBBC) กับรัฐบาลไทยโดยสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบ (พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ, 2555) ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะพิเศษอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) เป็นสังคมกึ่งปิด (Semi-Close Society) ที่มีความไวต่อการรับรู้จากสังคมอื่นในระดับต่ำ และยากแก่การเข้าถึง

2) เป็นพื้นที่แห่งความมืดมน คลุมเครือ (Grey Area) ขาดการตรวจสอบที่เป็นรูปธรรม ทำให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวกลายเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับการเหลียวแล หรือไม่มีใครมองเห็น (People in Between) โดยเฉพาะเมื่อเป็นฝ่ายถูกกระทำ และ 3) เป็นพื้นที่ที่ขาดเอกภาพในการบริหารจัดการ เนื่องจากนโยบาย แผนงาน รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดถูกผูกติดด้วยเงื่อนไขและข้อตกลงขององค์กรระหว่างประเทศ ที่อ้างสิทธิเหนือดินแดนไทย ดังนั้น กิจกรรมและข้อมูลข่าวสารทั้งภายในและที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่พักพิงชั่วคราวจึงถูกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้อย่างจำกัด ขณะเดียวกันผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว มีความไวต่อการรับรู้ข่าวสาร สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้านนอกได้อย่างจำกัดเช่นกัน

จากคุณลักษณะดังกล่าวของพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ และของผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ทำให้เป็นประเด็นท้าทายสำหรับผู้วิจัยที่จะค้นหาวิธีการที่เหมาะสมและสัมฤทธิ์ผลในการสืบค้นข้อมูล ข้อเท็จจริง รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าว โดยเฉพาะปัญหาการค้ำมนุษย์ที่มีเหยื่อเป็นผู้หนีภัยจากการสู้รบ ซึ่งเป็นปัญหาที่ค้นพบจากการศึกษาข้างต้นของผู้วิจัย อีกทั้งยังเป็นประเด็นปัญหาที่สัมพันธ์กับความปลอดภัยของเหยื่อ ในขณะที่เดียวกันก็มีความล่อแหลมสำหรับผู้วิจัยต่อการกระทำผิดกฎหมาย ตามมาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ซึ่งห้ามเผยแพร่ หรือเปิดเผยเหยื่อการค้ามนุษย์ให้ผู้อื่นรับรู้เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ทางราชการ หากแต่การศึกษาในประเด็นการค้ามนุษย์จำเป็นต้องถึงพร้อมด้วยข้อมูลที่รอบด้านจึงจะสามารถศึกษาได้อย่างลุ่มลึกตลอดทั้งกระบวนการ และข้อมูลที่สำคัญยิ่งคือ “เหยื่อ” ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่จะทำให้ประเด็นการค้ามนุษย์กระจ่างชัดยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การค้นหาและพิสูจน์ทราบในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษว่า ผู้หนีภัยจากการสู้รบคนใดบ้างที่เคยตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์เป็นความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจากความยากลำบากต่อการได้มาซึ่งข้อมูล รวมทั้งความสุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายของผู้วิจัยและการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อเหยื่อ จากความท้าทายดังกล่าวนี้ส่งผลให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจที่จะค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ดังกล่าว และเกิดคำถามว่าจะใช้วิธีการใดและอย่างไรบ้าง จึงจะพบว่าผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละคนใดบ้างเคยตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ เพื่อจะได้คัดเลือกไว้เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาประเด็นปัญหาการค้ามนุษย์ตลอดทั้งกระบวนการในระยะต่อไป อันจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนการป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งในระดับพื้นที่ และระดับนโยบายได้อย่างตรงจุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives)

1. เพื่อเสนอวิธีวิทยาที่เหมาะสมในการสืบค้นวิธีการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
2. เพื่อสืบค้นเหยื่อการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551
3. เพื่อสืบค้นเหยื่อการค้ามนุษย์ที่มีพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ เป็นต้นทางการค้ามนุษย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Achievement)

1. ได้วิธีวิทยาที่เหมาะสมในการสืบค้นวิธีการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
2. ได้ชุดข้อมูลที่แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสาเหตุการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์กับการบริหารจัดการและบริบททางสังคมภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ

ระเบียบวิธีวิจัย (Method)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ เริ่มศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2552 ถึง พ.ศ. 2555 ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยผสมผสาน (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วย 2 วิธีการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยวิธีการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 430 คน โดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มจากประชากรที่เป็นผู้หนีภัยจากการสู้รบที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปจำนวนทั้งสิ้น 28,922 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการแบ่งชั้นภูมิตามเขตที่อยู่อาศัย (Zone) รวม 3 ชั้นภูมิ ผู้วิจัยใช้แบบสำรวจที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กับทุกหน่วยตัวอย่างทั้งเก็บโดยตรงและผ่านล่ามแปล

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- 2.1 ขั้นตอนการสืบค้นจำนวนผู้หนีภัยจากการสู้รบในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละที่เคยถูกค้ามนุษย์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสืบค้น 2 วิธี ได้แก่

- 1) การใช้สายลับ (Intelligence System) เป็นเทคนิคการสืบสวนคดีอาญา (investigation technique) เทคนิคหนึ่งจากทั้งหมด 33 เทคนิค (ภาณุเดช บุญเรือง, 2554; อัสวิน ขวัญเมือง, 2554) เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้ผู้อื่นปฏิบัติแทน ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นสายลับ (Spy) อาทิ เป็นคนอยากรู้อยากเห็น มีไหวพริบ เก็บความลับได้ดี เป็นต้น และเข้าถึงบุคคลเป้าหมายที่ต้องการศึกษาด้วยการคลุกคลี หรือทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวและได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการที่เป็นข่าวกรอง (Intelligence) โดยผู้ที่จะเป็นสายลับต้องผ่านการตรวจสอบประวัติเบื้องหลัง (Background Investigation) จนกระจ่างชัด รวมทั้งมูลเหตุจูงใจแห่งการเป็นสายลับ และมีคุณลักษณะเหมาะสมต่อภารกิจที่ได้รับมอบหมายในแต่ละกรณี จากนั้นต้องผ่านกรรมวิธีทดสอบความตั้งมั่น แน่วแน่จริงจังในการทำงาน เมื่อผ่านการทดสอบจึงจัดตั้งผู้นั้นเป็นสายลับโดยจัดทำประวัติ กำหนดรหัสลับ ซึ่งมีผู้ควบคุมสายลับอีกชั้นหนึ่งเพื่อกำกับดูแล รวมทั้งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล หรือข่าวสาร ดังนั้น “ตัวสายลับ” จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะในพื้นที่และกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะพิเศษ

2) คัดเลือกผู้เข้าข่ายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์จากการศึกษาเชิงปริมาณ ด้วยการสำรวจคุณภาพชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละตามแนวคำถามที่สร้างขึ้น เพื่อคัดแยกผู้หนีภัยจากการสู้รบที่มีคุณภาพชีวิตตกต่ำจนต้องลักลอบออกไปทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว และถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านใดด้านหนึ่งระหว่างการทำงาน ซึ่งประเด็นการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอาจเป็นสิ่งบอกเหตุที่บ่งชี้ให้เห็นถึงการถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากการถูกค้ามนุษย์ตามกฎหมาย ดังนั้น การสำรวจดังกล่าวจึงเป็นการคัดกรองเบื้องต้นผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาจเข้าข่ายถูกค้ามนุษย์ไว้เป็นประชากรที่จะศึกษา เพื่อค้นหาผู้ถูกค้ามนุษย์หรือเหยื่อที่แท้จริงในระยะต่อไป

2.2 ขั้นตอนการคัดเลือกเหยื่อการค้ามนุษย์ แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การคัดเลือกเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย ดำเนินการคัดเลือกด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกประชากรทั้งหมดที่คัดเลือกได้จากทั้งสองวิธีข้างต้น โดยใช้แนวคำถามตามกรอบนิยามการค้ามนุษย์ตามกฎหมาย นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกรายการ (Check List) ด้วยการสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์ควบคู่กัน ประกอบด้วย ความมั่นคงของที่อยู่อาศัย เครื่องใช้จำเป็นภายในบ้าน สุขภาพกายโดยรวม เครื่องประดับ และร่องรอยทางกายภาพจากการถูกค้ามนุษย์

2) การจำแนกเหยื่อการค้ามนุษย์ตามขอบเขตของการศึกษาที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า การค้ามนุษย์ต้องมีต้นทางจากพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ หรือเหยื่อการค้ามนุษย์คือผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละเท่านั้น ดำเนินการคัดเลือกด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกฎหมายซึ่งคัดแยกไว้ตามข้อ 1) ข้างต้น โดยใช้แนวคำถามตามกรอบของการศึกษาครั้งนี้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2.3 ขั้นตอนการศึกษาบริบทอื่น ๆ ภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราวด้วยการจัดทำแผนที่เดินดิน (Walking Map) โดยทำการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศและการเดินสำรวจประกอบกัน ด้วยการศึกษารายละเอียดภาพถ่ายทางอากาศเชิงเลข (ดิจิทัล) จากกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1:25,000 ถ่ายที่ความสูง 12,500 ฟุต ห้วงเดือนมีนาคม 2553 ที่ความละเอียดของภาพ (Ground Sampling Distance) G.S.D.= 30 เซนติเมตร จากนั้นเดินสำรวจในพื้นที่จริงพร้อมทั้งระบุตำแหน่งต่าง ๆ ของตัวแปรที่ต้องการศึกษาลงในแผนที่ และแผนที่สารสนเทศภูมิศาสตร์สังคม (Geographic Social Information System/ GIS) พร้อมทั้งอธิบายการกระจายตัวของตัวแปรต่าง ๆ ที่ระบุไว้ เช่น สิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้อง และระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่พักพิงชั่วคราว เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เป็นสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) การตรวจสอบข้อมูล ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากทั้งสองส่วนด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1) การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งที่มาที่แตกต่างกัน เช่น จากการสำรวจ จากการสัมภาษณ์ และจากการสังเกตโดยแบบบันทึกรายการ 2) คนเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน และ 3) สถานที่รวมทั้งร่องรอยจากการถูกค้ามนุษย์ที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวอ้าง

2) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็น มูลเหตุ และองค์ประกอบความผิดฐานค้ามนุษย์ตามกฎหมาย และตามกรอบของการศึกษาที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย (Research Result)

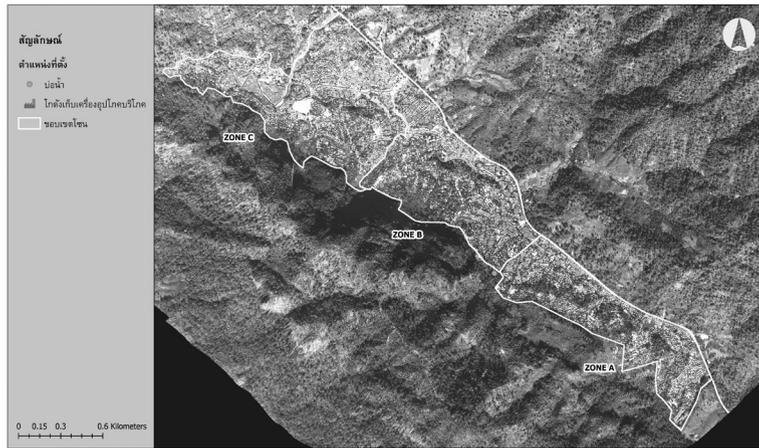
วิธีการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ มีข้อค้นพบจากการใช้ระเบียบวิธีการศึกษา 2 วิธี ดังนี้

1. ผลจากการใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ ด้วยการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบในพื้นที่พักพิงชั่วคราว เนื่องจากผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานชั่วคราวไว้ว่า คุณภาพชีวิตที่ตกต่ำจากการอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว เป็นสาเหตุสำคัญของการออกไปแสวงหาสภาพที่ดีกว่ายังพื้นที่อื่นในจนต้องตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในที่สุด ดังนั้น การสำรวจเพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของประชากรเป้าหมายจึงเป็นการตีกรอบในการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ให้แคบลง โดยพบว่า ผู้หนีภัยจากการสู้รบทั้งหมดมีคุณภาพชีวิตตกต่ำด้านที่อยู่อาศัย และด้านรายได้ ทำให้ผลการศึกษาไม่อาจตีกรอบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ให้แคบลงได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตรวจสอบและวิเคราะห์จากข้อคำถาม กรณีการเคยออกไปทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว ประเภทงานที่ทำ และที่สำคัญคือเคยถูกระงับละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยนายจ้างหรือผู้อื่นระหว่างการทำงานนั้นหรือไม่ ถ้าเคยด้านใดบ้าง จากคำถามในประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสามารถตีกรอบกลุ่มเป้าหมายให้แคบลง และเป็นการคัดกรองเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เคยไปทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว และเคยถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านใดด้านหนึ่งไว้เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลในระยะต่อไปจำนวน 27 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เหลือจำนวน 403 คน ไม่เคยออกไปทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว และไม่เคยถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงไม่มีโอกาสที่จะถูกค้ามนุษย์เหมือนกลุ่มแรก ดังนั้น จึงถูกคัดออกไปจากการศึกษาในครั้งนี้

2. ผลจากการใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ สามารถจำแนกตามวิธีการและเทคนิค ดังนี้

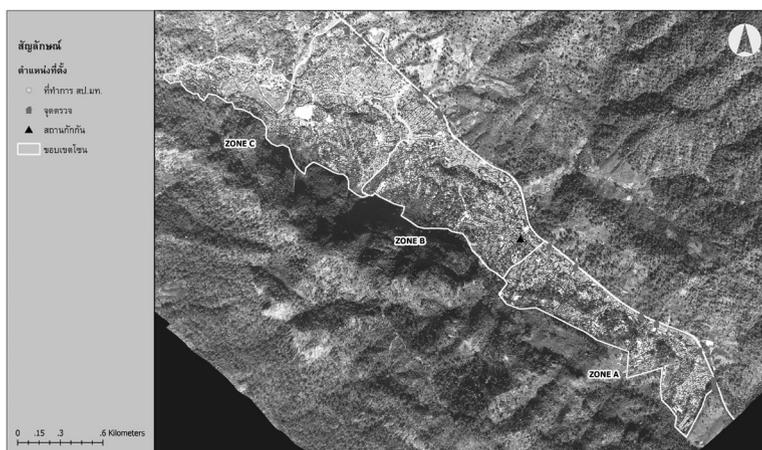
2.1 การทำแผนที่เดินดินเพื่อศึกษาบริบทภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราว ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) โดยกำหนดศึกษาตามรอบปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบ อันเป็นมูลเหตุสำคัญของการกลายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ปรากฏผล ดังนี้

2.1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง และการกระจายตัวของระบบสาธารณูปโภคภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราว โดยเฉพาะบ่อน้ำจะตั้งอยู่บนพื้นราบเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นย่านที่อยู่อาศัยที่หนาแน่นอย่างมาก ส่วนพื้นที่ห่างไกลส่วนมากใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านเข้ามาในพื้นที่พักพิงชั่วคราว และจากแหล่งน้ำที่ไหลผ่านด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว นอกจากนี้ ในแต่ละโซน (Zone) จะมีคลังเก็บเครื่องอุปโภคบริโภค (โกดัง) สำหรับรอการแจกจ่ายตามวงรอบในแต่ละเดือน (ภาพที่ 1)

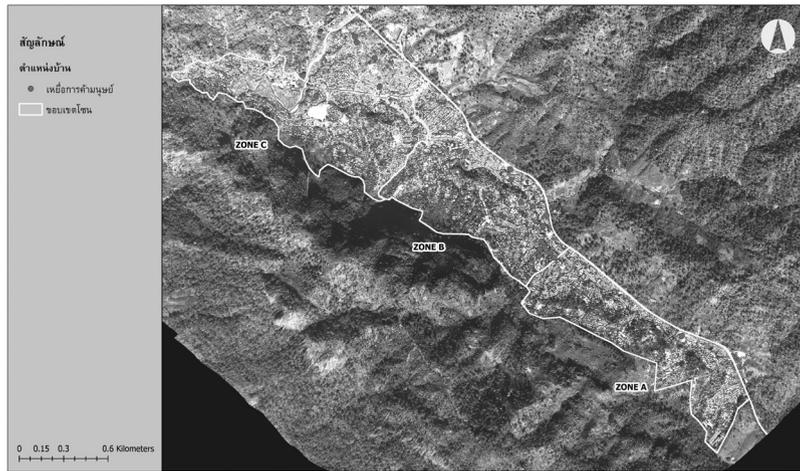
ภาพที่ 1: แสดงที่ตั้งของบ่อน้ำและโกดังในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ (Position of Water Source and Warehouse in Mae La Temporary Shelter)

2.1.2 ตำแหน่งที่ตั้ง และการกระจายตัวของจุดตรวจด้านหน้าพื้นที่พักพิงชั่วคราว มีจุดตรวจกระจายตัวอยู่ทั่วทุกโซนรวมทั้งสิ้น 13 จุด ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับการตรวจสอบการเข้าออกตลอดความยาวรั้วด้านหน้าพื้นที่พักพิงชั่วคราวซึ่งมีความยาวถึง 3.17 กิโลเมตร (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2: แสดงที่ตั้งของจุดตรวจในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ (Position of Checkpoints in Mae La Temporary Shelter)

2.1.3 ตำแหน่งที่ตั้ง และการกระจายตัวของบ้านที่พักอาศัยของเหยื่อการค้ามนุษย์ ส่วนมากจะกระจุกตัวอยู่ในโซน B โดยตั้งอยู่ใกล้กับถนนที่พาดผ่านด้านหน้าพื้นที่พักพิงชั่วคราว ซึ่งสะดวกต่อการลักลอบเข้าออก อย่างไรก็ตาม บุคคลเหล่านี้สามารถเข้าถึงการบริการจากระบบสาธารณสุขโลกได้เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3: แสดงที่ตั้งของบ้านของเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ (Position of Victims' House in Mae La Temporary Shelter)

2.2 ผลจากการใช้เทคนิคสายลับ (Spy Technique) การใช้เทคนิคสายลับซึ่งดำเนินการควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงปริมาณ ทำให้ทราบว่า มีผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เคยตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์จำนวนประมาณ 300 คน แต่พร้อมให้ข้อมูลสำหรับการศึกษารั้งนี้เพียง 20 คน เนื่องจากข้อจำกัดบางประการ อาทิ ไม่ยินยอมร่วมโครงการ หลบหนีไปอาศัยอยู่ด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีข้อค้นพบที่น่าสนใจคือผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกไว้แล้วทั้งหมดจากการใช้สายลับ เป็นบุคคลกลุ่มเดียวกับผู้หนีภัยจากการสู้รบที่ถูกคัดเลือกเบื้องต้นไว้จากการศึกษาเชิงปริมาณ อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาเชิงปริมาณพบผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เข้าข่ายถูกค้ามนุษย์มีจำนวน 27 คน ในจำนวนนี้เป็นบุคคลคนเดียวกับที่ได้เลือกไว้โดยวิธีการใช้สายลับ 20 คน อีก 7 คน ได้มาจากการคัดเลือกเฉพาะวิธีเชิงปริมาณเท่านั้น ดังนั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่จะต้องนำไปศึกษาเพื่อแยกประเภทว่าเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ที่แท้จริงหรือไม่จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 27 คน

2.3 ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) การค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ที่แท้จริงจากบุคคลที่ถูกคัดกรองไว้ในเบื้องต้นทั้ง 27 คน ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สามารถแบ่งตามขั้นตอนการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสัมภาษณ์ตามกรอบกฎหมาย กฎหมายซึ่งบังคับใช้เป็นการเฉพาะสำหรับความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์นับแต่ 5 มิถุนายน 2551 เป็นต้นมา คือ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

พ.ศ. 2551 โดยกำหนดความผิด “ฐานค้ำมนุษย์” ไว้ในมาตรา 4 และมาตรา 6 สรุปได้ว่า การค้ำมนุษย์ต้อง มีองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.1) มีการกระทำ (Activities) โดยกระทำอย่างน้อยกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งจาก 7 กิจกรรม ได้แก่ 1) เป็นธุระจัดหา 2) ซื้อ 3) ขาย 4) จำหน่าย 5) พามาจากหรือส่งไปยังที่ใด 6) หน่วงเหนี่ยวกักขัง และ 7) จัดให้อยู่อาศัยหรือรับไว้

1.2) มีการกระทำโดยใช้อย่างน้อยวิธีใดวิธีหนึ่ง (Means) จาก 7 วิธี ได้แก่ 1) การข่มขู่ 2) ใช้กำลัง บังคับ 3) ลักพาตัว 4) ฉ้อฉล 5) หลอกหลวง 6) ใช้อำนาจโดยมิชอบ และ 7) ให้เงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น แก่ผู้ดูแลบุคคลนั้นเพื่อให้ผู้ดูแลให้ความยินยอม

1.3) มีการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ (Exploitation) อย่างน้อยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจาก 8 รูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย 1) การค้าประเวณี 2) การผลิตหรือเผยแพร่วัตถุหรือสื่อลามก 3) การแสวงหา ประโยชน์ทางเพศรูปแบบอื่น 4) การเอาคนลงเป็นทาส 5) การนำคนมาขอทาน 6) การบังคับใช้แรงงานหรือ บริการ 7) การบังคับตัดอวัยวะเพื่อการค้า และ 8) การอื่นใดที่คล้ายคลึงกันอันเป็นการขูดรีดบุคคล

อย่างไรก็ตาม ความผิดฐานค้ำมนุษย์มีข้อยกเว้นประการสำคัญ คือ หากการกระทำข้างต้นเป็นการ กระทำต่อบุคคลที่มีอายุไม่ถึง 18 ปี แม้จะกระทำโดยไม่ใช้วิธีต้องห้าม (Means) ตามองค์ประกอบข้อ 1.2) ก็ถือเป็นการค้ำมนุษย์โดยสมบูรณ์แล้ว เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลทั้ง 27 คน ตามกรอบองค์ประกอบความผิดฐานค้ำมนุษย์ดังกล่าว เพื่อยืนยันว่าผู้ให้ข้อมูลถูกค้ำมนุษย์หรือตกเป็นเหยื่อ การค้ำมนุษย์จริงหรือไม่ ผลปรากฏว่า พบผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เป็นผู้ให้ข้อมูลตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ ซึ่งมีคุณสมบัติครบตามองค์ประกอบความผิดตามกฎหมายดังกล่าวจำนวน 14 คน

2) การสัมภาษณ์ตามขอบเขตของการศึกษา เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการค้า มนุษย์ไว้ว่า การค้ำมนุษย์ต้องมีจุดเริ่มต้น (Origin) จากพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ หรือกล่าวได้ว่าเหยื่อ การค้ำมนุษย์เป็นผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ ซึ่งเดินทางออกจากพื้นที่ พักพิงชั่วคราวและถูกค้ำมนุษย์ที่ปลายทาง (Destination) เมื่อทำการสัมภาษณ์เจาะลึกเหยื่อการค้ำมนุษย์ ตามกฎหมายข้างต้นทั้ง 14 คนอีกครั้ง พบว่า มีผู้หนีภัยจากการสู้รบที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามขอบเขตของ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพียง 9 คน เนื่องจากผู้หนีภัยจากการสู้รบจำนวน 5 คน ถูกค้ำมนุษย์ในประเทศไทยนับแต่ เดินทางเข้ามาจากพม่า หลังจากรอดพ้นจากการถูกค้ำมนุษย์จึงเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว ซึ่ง ลักษณะดังกล่าวอยู่นอกขอบเขตที่กำหนดไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เนื่องจากถูกค้ำมนุษย์ก่อนเข้ามาอาศัย อยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ หรือกล่าวได้ว่า การค้ำมนุษย์ในคนกลุ่มนี้ไม่ได้มีต้นทางจากพื้นที่พักพิง ชั่วคราว ดังนั้น ผู้หนีภัยจากการสู้รบที่มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งตามกรอบของกฎหมายไทย และตามขอบเขต ที่กำหนดไว้สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจำนวน 9 คน และเหยื่อจำนวนนี้เป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ที่แท้จริงที่ จะได้เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สำหรับการศึกษาในระยะต่อไป

อภิปรายผล (Discussion)

1. การเริ่มต้นค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ ด้วยวิธีการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมวิธีหนึ่งที่จะสามารถคัดแยกกลุ่มที่มีคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำและมีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ออกจากผู้หนีภัยจากการสู้รบทั้งหมด เนื่องจากคุณภาพชีวิตมีความเชื่อมโยงอย่างแน่นแฟ้นและเกี่ยวข้องกับสาเหตุของการเดินทางเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ ดังปรากฏงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์จำนวนมากที่ให้ผลสอดคล้องและยืนยันประเด็นดังกล่าวว่า สาเหตุหลักของการเดินทางเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ทั่วโลกเกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตตกต่ำและมีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น จนต้องเดินทางเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ในที่สุด ดังนี้

1.1) เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และคณะ จากการวิจัยเรื่องการค้ามนุษย์ในกลุ่มทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า พบว่า ปัจจัยเสี่ยงประการสำคัญที่สุดที่ทำให้ทายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่าเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ คือ ความยากจน (Poverty) หรือปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factor) เนื่องจากผู้ปกครองต้องการหารายได้เพื่อเลี้ยงครอบครัว และลดค่าใช้จ่าย (เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และคณะ, 2553)

1.2) Hans van de Glind and Joost Kooijmans ได้ทำการศึกษาปรากฏการณ์การใช้แรงงานเด็กในประเทศพม่า พบว่า การก้าวเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ของเด็กล้วนมีเงื่อนไขสำคัญจากสภาพครอบครัวที่มีหนี้สิน (Hans van de Glind and Joost Kooijmans, 2008)

1.3) Hodge David R. ทำการศึกษาการค้าหญิงและเด็กในอเมริกาเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ พบว่า สาเหตุสำคัญมีมูลเหตุมาจากความอ่อนแอของเพศหญิงและเด็ก โดยเหยื่อที่พบทั้งหมดมาจาก เอเชีย รัสเซีย ยุโรปตะวันออก และลาตินอเมริกา และส่วนมากประเทศต้นทางมักเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจไม่ดี มีการเมืองที่ไม่มั่นคง ทำให้หญิงและเด็กถูกค้ามนุษย์ในประเทศอุตสาหกรรม (Hodge, 2008)

1.4) Finnegan William ทำการศึกษาวิจัยบริบทของการค้ามนุษย์ในมอลโดวา พบว่า มอลโดวาเป็นประเทศที่ล่อแหลมและเสี่ยงต่อปัญหาการค้ามนุษย์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาความยากจนทำให้ชาวมอลโดวาจำนวนมากหางานทำในต่างประเทศ ทำให้หญิงชาวมอลโดวาจำนวนมากถูกค้ามนุษย์ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และยิ่งพบอีกว่า เมื่อเหยื่อได้รับการช่วยเหลือกลับมอลโดวาแล้วต้องพบกับสภาพแวดล้อมเดิม ๆ ที่ยากจน ลำบาก จึงสมัครใจหวนกลับเข้าไปสู่กระบวนการค้ามนุษย์ในประเทศเดิมอีกครั้ง โดยต้องยอมจำนนต่อเงื่อนไขการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรม ถูกเอาเปรียบในการจ้างงาน หรือบังคับใช้แรงงานรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Finnegan William, 2008)

1.5) ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำการศึกษาระบบการเข้าสู่การค้ามนุษย์ พบว่า การค้ามนุษย์ในพื้นที่จังหวัดตาก เป็นลักษณะการค้าแรงงาน มีเงื่อนไข ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการค้ามนุษย์ 8 ประการ คือ

(1) ปัจจัยทางด้านการเมืองของพม่า (2) ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของพม่า (3) ค่านิยมของคนพม่าในบางหมู่บ้าน (4) สภาพธรรมชาติที่เอื้ออำนวย (5) นโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย (6) เครือข่ายการอพยพของแรงงาน เป็นไปด้วยความสมัครใจ (7) นโยบายอื่น ๆ ของรัฐบาลไทย และ (8) ผลประโยชน์ของผู้ร่วมกระบวนการ (ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษาและกระบวนการยุติธรรม, 2550)

แม้ว่าการใช้วิธีการสำรวจคุณภาพชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบจากการศึกษาครั้งนี้จะยังไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ เนื่องจากผู้หนีภัยจากการสู้รบล้วนได้รับการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตจากองค์กรระหว่างประเทศเหมือนกัน ทำให้ระดับคุณภาพชีวิตของแต่ละคนไม่แตกต่างกัน จึงไม่สามารถคัดแยกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องสงสัยว่าจะเข้าข่ายถูกค้ำมนุษย์ออกมาได้ อย่างไรก็ตาม ในแบบสำรวจดังกล่าวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นยังมีคำถามปลายเปิดที่ใช้ได้ผลในการคัดแยกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ ด้วยการกำหนดประเด็นคำถามที่ชี้เฉพาะและใช้กรอบแนวคิดการค้ำมนุษย์เป็นหลักในการรวบรวมข้อมูล

2. ประเด็นข้อคำถามปลายเปิดตามแบบสำรวจคุณภาพชีวิต ที่จำเพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเคยทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราวและถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านใดด้านหนึ่ง หรือการเอาเปรียบจากการจ้างงาน การข่มขู่ทำร้าย และการถูกกักขังควบคุมระหว่างการทำงาน นับเป็นอีกวิธีหนึ่งที่เหมาะสมในการคัดแยกกลุ่มที่เข้าข่ายว่าเคยถูกค้ำมนุษย์ เนื่องจากประเด็นดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญของเหยื่อการค้ำมนุษย์ทั้งตามกฎหมายและขอบเขตที่กำหนดไว้สำหรับการศึกษาครั้งนี้ หรืออาจกล่าวได้ว่ากลุ่มที่ไม่เคยออกไปทำงานด้านนอกพื้นที่พักพิงชั่วคราว และไม่เคยถูกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนใด ๆ จากการทำงานย่อมไม่ใช่เหยื่อการค้ำมนุษย์อย่างแน่นอน ดังนั้น ลักษณะคำถามตามประเด็นดังกล่าวจึงมีประสิทธิภาพอย่างยิ่งต่อการคัดแยกเหยื่อการค้ำมนุษย์ในเบื้องต้น

3. การใช้เทคนิคการสืบสวน ด้วยวิธีการใช้สายลับในการค้นหาเหยื่อการค้ำมนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว ซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษดังกล่าวแล้ว เป็นวิธีที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อคุณลักษณะของพื้นที่และคุณลักษณะของปัญหาที่ต้องการสืบค้น ในวิชาชีพตำรวจ การสืบสวนคดีอาญาและอาชญากรรมสำคัญส่วนมากประสบความสำเร็จจากเทคนิคการใช้สายลับ เช่น คดีอุกฉกรรจ์ต่าง ๆ คดีเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย และคดียาเสพติด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องทำการสืบสวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อคลี่คลายคดี และเทคนิคหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ และได้ผลเสมอคือการใช้สายลับ ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนมากต้องเปิดเผยตัวต่อสาธารณชน มีบุคลิกเป็นเอกลักษณ์สำหรับผู้ผ่านการฝึกมาเป็นการเฉพาะซึ่งวิญญูชนสามารถรับรู้ได้ ดังนั้น การที่จะเข้าถึงกลุ่มอาชญากรหรือทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกปกปิดไว้และรับรู้กันในวงจำกัดจึงทำได้ยาก ในขณะที่การใช้สายลับหรือใช้ผู้อื่นดำเนินการแทน ด้วยการเข้าคลุกคลีหรืออำพรางตัวไม่ให้ผู้ที่ถูกสืบสวนรู้ตัว จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

การค้นหาผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เคยตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ ถ้าค้นหาโดยวิธีการสอบถามโดยตรง น่าจะเป็นเรื่องยากที่จะได้ข้อมูล เนื่องจากเหยื่อการค้ำมนุษย์ส่วนมากถูกระทำการรุนแรง (Abuse) ทั้งต่อร่างกายและจิตใจจนได้รับความบอบช้ำ (Trauma) การให้เปิดเผยสถานะจากการเคยตกเป็นเหยื่อการค้ำมนุษย์ย่อม

เป็นการตอกย้ำประสบการณ์เลวร้าย สร้างความกระทบกระเทือนต่อจิตใจของเหยื่ออย่างรุนแรง ดังนั้น โอกาสที่จะสำรวจพบเหยื่อการค้ามนุษย์ย่อมเป็นไปได้ยากกว่าการสืบสวนทางลับ นอกจากนี้ การรวบรวมข้อมูลจากบุคคลรอบข้างเหยื่อการค้ามนุษย์น่าจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะค้นพบผู้ที่เข้าข่ายเหยื่อการค้ามนุษย์ อย่างไรก็ตาม แม้จะพบผู้ที่เข้าข่ายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ไม่ว่าด้วยวิธีการใดก็ตาม แต่ผู้เต็มใจที่จะเปิดเผยเรื่องราวของการตกเป็นเหยื่อและยินดีให้ข้อมูลมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

4. วิธีการจำแนกเหยื่อการค้ามนุษย์ที่แท้จริงตามกรอบกฎหมายและตามขอบเขตที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) แบบเป็นความลับตัวต่อตัวสามารถใช้ได้ผลดียิ่ง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้รู้จริงและลึกซึ้งในเรื่องนั้น ๆ จากประสบการณ์ตรงของการตกอยู่ในสถานะเลวร้ายที่อาจเข้าข่ายว่าถูกค้ามนุษย์ แนวคำถามที่ใช้ตามกรอบองค์ประกอบของกฎหมาย และขอบเขตของการศึกษาที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะจะทำให้คัดแยกเหยื่อการค้ามนุษย์ที่แท้จริงออกจากเหยื่อการค้ามนุษย์ในความหมายอื่น ในขณะที่การจำแนกเหยื่อการค้ามนุษย์ด้วยวิธีอื่นที่ไม่เป็นแบบตัวต่อตัว (One by One) เช่น การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) หรือการสัมภาษณ์กลุ่ม ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะข้อมูลที่จะต้องถูกเปิดเผยล้วนเป็นประสบการณ์ด้านลบ เป็นความลับหรือเป็นตราบาป (Stigma) ของแต่ละคนที่ไม่ต้องการให้ผู้อื่นล่วงรู้ ดังนั้น การใช้วิธีรวบรวมข้อมูลที่ไม่เป็นความลับดังกล่าวจึงทำให้ผู้สัมภาษณ์มักไม่ได้ข้อมูลหรือได้ข้อมูลที่ถูกบิดเบือน

5. การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) จำเป็นและเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับข้อมูลที่ไดมาด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งการสำรวจคุณภาพชีวิต การสำรวจด้วยแผนที่สารสนเทศทางสังคม การใช้สายลับ การสังเกต และการสัมภาษณ์เจาะลึก ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือก่อนนำไปวิเคราะห์ ซึ่งวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์ต่อการจัดการกับข้อมูลอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 2) เพื่อลดอคติเพิ่มความเชื่อมั่น 3) เพื่อยืนยันข้อมูล และ 4) เพื่อขยายความข้อมูล (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติจ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552)

สรุป (Conclusion)

วิธีการค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณลักษณะพิเศษต้องใช้ระเบียบวิธีศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน การสืบค้นในเบื้องต้น ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสืบสวนด้วยวิธีการใช้สายลับ ร่วมกับการสำรวจระดับคุณภาพชีวิตของผู้หนีภัยจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราว และพบว่า มีผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เข้าข่ายเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์จำนวน 27 คน จากนั้นทำการสืบค้นต่อไปอีก 2 ระยะ ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่คัดเลือกไว้ โดยระยะแรกค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ตามกฎหมายได้จำนวน 14 คน และระยะที่ 2 ค้นหาเหยื่อการค้ามนุษย์ตามขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้ได้จำนวน 9 คน สำหรับเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาระยะต่อไป

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

การศึกษาครั้งนี้ เป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้อย่างได้ผลตามสภาพและสถานการณ์ในพื้นที่พิเศษซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะ ส่วนการค้นหาเพื่อการค้ำนุชย์ในพื้นที่พิเศษอื่น ๆ อาจใช้วิธีการที่แตกต่างออกไปตามสถานการณ์และบริบทของพื้นที่นั้น สำหรับการวิจัยเพิ่มเติมควรใช้ระเบียบวิธีการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic Future Research/ EFR) เพื่อค้นหาเพื่อการค้ำนุชย์ในพื้นที่พิเศษดังกล่าว โดยใช้การสัมภาษณ์เป็นหลักด้วยการพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีและความไว้วางใจระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์ กระตุ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีอิสระแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี วิธีการดังกล่าวน่าจะเป็นวิธีที่เหมาะสมอีกวิธีหนึ่ง เนื่องจากประชากรที่ศึกษาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การใช้ระเบียบวิธีการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณนาค้นหาเพื่อการค้ำนุชย์ในกลุ่มผู้หนีภัยจากการสู้รบซึ่งล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จากประเทศพม่า น่าจะทำให้ค้นพบเทคนิคอื่น ๆ ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาวิธีการค้นหาเพื่อการค้ำนุชย์ในพื้นที่พิเศษให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- ที่ทำการปกครองอำเภอท่าสองยาง. (2553). *รายงานคนในบ้าน*. มปท.
- ที่ทำการปกครองอำเภอแม่ระมาด. (2553). *รายงานคนในบ้าน*. มปท.
- บันดาล บัวแดง และทวีศักดิ์ ศิริพรไพบูลย์. (2553). ปัญหาด้านความมั่นคงบริเวณพื้นที่พักพิงชั่วคราวแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. *การประชุมวิชาการสถิติและสถิติประยุกต์ ครั้งที่ 11 ประจำปี 2553*, 27-28 พฤษภาคม 2553 ณ โรงแรมดวงตะวัน จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สมาคมสถิติแห่งประเทศไทย และเครือข่ายวิจัยสถิติศาสตร์.
- บันดาล บัวแดง และพชรินทร์ สิริสุนทร. (2554). ความมั่นคงทางสังคมของชุมชนโดยรอบพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*. 6(13): 108-118.
- บันดาล บัวแดง และคณะ. (2556). *การค้ำนุชย์ในโลกไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ: บริษัทเบสิกเกียร์จำกัด.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติงก์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีดา พุ่งตระกูลชัย. (2555). *การบริหารจัดการภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ*. พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ.
- พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ. (2555). *รายงานประจำเดือนมีนาคม*. ตาก: มปท.
- ภาณุเดช บุญเรือง. (2554). *ข้อพึงระวังในการสืบสวนและคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสืบสวน*. ใน *การอบรมโครงการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานด้านการสืบสวน ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ*. นครสวรรค์: มปท.

- มนตรี กิจวิโรจน์กุล. (2551). *ศูนย์ผู้ลี้ภัยท่าสองยางหนามตำใจไทย-พม่า*. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2551 จาก <http://www.statelessperson.com/www/?q=node/6120>
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม. (2550). *กระบวนการเข้าสู่การค้ามนุษย์*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2553 จาก http://www.m-society.go.th/article_attach/749/1102.doc
- เศกสิน ศรีพัฒนานุกุลกิจ และน้ำทิพย์ เสมอเชื้อ. (2553). *การค้ามนุษย์ในกลุ่มทนายาทรุ่นที่ 2 ของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า*. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2555 จาก http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5210038
- อัศวิน ขวัญเมือง. (2554). *ตำนานนักสืบ*. มพท.
- Buadaeng, B. and Sirasoonthorn, P. (2010, September 7-10). *The Social Insecurity in Mae La Temporary Shelter, Thasongyang District, Tak Province*. Paper presented at the 4th Asian Rural Sociology Association International Conference, Bicol University, Legazpi City, Philippines.
- Finnegan, W. (2008). *The counter traffickers: International organization for migration*. The New Yorker, 84(12), 44.
- Hans van de Glind and Joost Kooijmans. (2008). *Modern-day child slavery*. Children and society, 22(3), 150-166.
- Hodge, David R. (2008). *Sexual trafficking in the United States: A domestic problem with transnational dimensions*. Social Work, 53(2), 143-152.

Translated Thai References

- Boonrieng, P. (2011). *Investigation concerning and decision of Supreme Court state that the investigation*. Royal Thai Police. (In Thai)
- Buadaeng, B. and Sirasoonthorn, T. (2011). *Social security of the surrounding Communities of Mae La Temporary Shelter, Thasongyang District, Tak Province*. *Academic Journal Uttaradit Rajabhat University*. 6(January-June): 108-118. (In Thai)
- Buadaeng, B. and Siripornpibul, T. (2010, May 27-28). *The Social Security Problems in Mae La Temporary Shelter, Thasongyang District, Tak Province*. Paper presented at the 11th Statistics and Applied Statistics Academic Conference, Statistics Research Network and Statistics Society of Thailand, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand. (In Thai)

- Buadaeng, B., et al. (2013). *Human Trafficking in Borderless World*. Bangkok: Basic Gear. (In Thai)
- Fungtragulchai, P. (2012). *The management of Mae La Temporary Shelter*. Mae La Temporary Shelter. (In Thai)
- Khwanmuang, A. (2011). *The legend of investigator*: n.p. (In Thai)
- Kijvirojkul, M. (2008). *Thasongyang Shelter: A Thorn in Thai-Myanmar Sides*. Retrieved June 19, 2008 from <http://www.statelessperson.com/www/?q=node/6120> (In Thai)
- Mae La Temporary Shelter. (2012). *Summary Lecture Reference Document in March 2012*. n.d: n.p. (In Thai)
- Maeramard District office. (2009). *Member in the House*. n.d: n.p. (In Thai)
- Research center and development of criminal sciences and justice. (2007). *The process of becoming in human trafficking*. Retrieved March 15, 2010 from http://www.m-society.go.th/article_attach/749/1102.doc (In Thai)
- Sriwattananukulkij, S. and Smercheu, N. (2010). Human trafficking in the second generation of migrants from Myanmar. Retrieved August 5, 2012 from http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5210038 (In Thai)
- Thasongyang District office. (2009). *Member in the House*. n.d: n.p.. (In Thai)
- Yoddamnern-Attige, B. and Tangcholatiip, K. (2009). *Qualitative Analysis: Data Management, Interpretation and Defining*. Nakorn Pathom: Institute of Population and Society Research, Mahidol University. (In Thai)